

К. екон. н. Нездоймінов С.Г.

Одеський національний економічний університет, Україна

РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ПАРТНЕРСТВА ВЛАДИ І МАЛОГО БІЗНЕСУ В СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Розробка стратегії управління розвитком регіону базується на основних сформованих напрямках екологобезпечної політики і потребує суттєвої адаптації існуючих у нашій країні норм і вимог до загальноєвропейських стандартів. Це вимагає поєднання всього позитивного, що набуто вітчизняною і світовою спільнотою в сфері теоретичних, методологічних, практичних основ раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу туризму та рекреації, оптимізації функціонування екологоекономічної системи, збереженні якості навколишнього природного середовища в контексті екологобезпечного просторового розвитку. Зауважимо, що теоретичний базис, що закладений в основу нового курсу сучасної регіональної економіки, процесів євроінтеграції, задекларований у директивних документах ООН, передбачає розуміння під поняттям «зелена економіка» систему видів економічної діяльності, що пов'язані з виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до доброту людини в довгостроковій перспективі, не піддають майбутні покоління впливу значних екологічних ризиків або екологічного дефіциту, а також спрямовані на формування нових робочих місць в регіонах транскордонного співробітництва. Інтеграція в економічні структури Європейського Союзу потребує від України розроблення та вдосконалення моделі механізму взаємовідносин центра та регіонів, яка б відповідала принципам, стандартам, нормам та механізмам регіональної політики Євросоюзу, сприяла розвитку нових форм співробітництва між регіонами, а також міжнародного співробітництва територій, особливо на сучасному етапі становлення України. Один з інструментів успішної політики регіонального розвитку, який останнім часом набуває поширення, є активізація прикордонного та транскордонного співробітництва на засадах партнерства влади і малого бізнесу, тому актуальним сьогодні є аналіз досвіду розвитку транскордонного співробітництва в сфері туристично-рекреаційного підприємництва та формування механізму його подальшого впровадження.

Науковці вважають, що увага до розвитку прикордонних регіонів пояснюється їхнім інфраструктурним навантаженням у системі міжнародних економічних зв'язків, що охоплює реалізацію контрольних, бар'єрних, контактних і розподільних функцій. У зв'язку з цим тенденції світового господарського розвитку у найбільш конкретизованому вигляді означаються на специфіці господарювання прикордонних територій. Проблеми транскордонного співробітництва в умовах сталого розвитку України досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці та фахівці. Вони знайшли відбиток у численних публікаціях таких авторів як, Н.Кухарська, Ю.Макогон, Н.Мікула, С.Харічков, Є.Хлобистов та ін. [1-7]. Але повного комплексного аналізу транскордонної співпраці влади та малого бізнесу для розвитку підприємництва в сфері сільського аграрного

туризму на основі прикладних та новітніх наукових досліджень не містить жодна з українських публікацій. Крім того, процеси та тенденції у цій галузі розвиваються настільки швидко, що простежити їх достатньо повною мірою і відносно близькою перспективою не уявляється можливим. Трансформаційні економіки в період становлення ринку не підпадають під ті економічні теорії, що ґрунтуються на постулаті про самодостатність ринкових механізмів у забезпеченні динамічної рівноваги, оскільки ці теорії не передбачають послідовності дій для економічних систем і з нерозвиненим ринком. Дослідження економічного розвитку в роки трансформаційної кризи показали, що в умовах становлення ринку держава своїми заходами має підтримати нових учасників ринку і забезпечити їх відповідним правовим полем, ініціювати формування інституційного середовища, що відповідатиме новим умовам господарювання, але ступінь державного втручання в перехідну економіку залежить саме від ступеня розвиненості ринку і його здатності забезпечити та підтримувати урівноважений розвиток. І, навпаки, як підкреслюють дослідники, зволікання держави в період трансформації з виконанням її ключових функцій зі своєчасного формування законодавчого поля, а також у сферах підвищення ефективності використання бюджетних коштів та оптимізації державної складової у валовому наявному доході призводить до значних втрат, посилюючи глибину й тривалість трансформаційної кризи [5].

Функціонування економіки за принципом самодостатності в умовах змагання двох систем виводило країну за межі інтенсивного обміну та науково-технологічних контактів, обмежувало доступ до ринку інноваційних ресурсів і технологій, відкидаючи країну на периферію світових процесів. Глобалізація та ланцюгове нарощення складності системи комунікацій, виробництва й споживання показали неефективність тотального контролю усіх процесів «згори». Для стабілізації економічної ситуації в межах трансформаційних процесів потрібні умови реальної протидії неефективному функціонуванню суб'єктів підприємницької діяльності. І для створення таких умов сьогодні необхідне теоретичне розуміння тих економічних та соціально-економічних процесів, що призводять до виникнення та поширення функціональних проблем підприємницьких структур. А для цього необхідним є дослідження процесів формування й функціонування регіональних суб'єктів підприємницької діяльності під впливом як ринкових відносин, так і соціально-економічних умов їх існування в межах існуючого в країні інституціонального середовища[6]. Функціонування кожного суб'єкта підприємницької діяльності об'єктивно взаємопов'язане з існуванням інших економічних суб'єктів, у тому числі й суб'єктів підприємницької діяльності, та підпорядковане загальним економічним і соціально-економічним факторам, що впливають на його здатність сприймати та використовувати існуючі умови для досягнення своєї мети. Саме необхідність сприйняття й використання в процесі діяльності об'єктивних факторів та особливих характерних чинників, притаманних даному інституціональному середовищу, обумовлює утворення тих чи інших функціональних форм існування суб'єктів підприємницької діяльності. Тому актуальним є запропонувати наукові принципи та напрямки формування механізму розвитку сільського туризму на засадах транскордонного співробітництва. Динаміка

розвитку єврорегіонального співробітництва доволі переконливо свідчить про значну її активізацію, обумовлену, передусім, реалізацією мети загальноєвропейського значення – «розмивання» кордонів між країнами-членами Євросоюзу і вирівнювання диспропорцій розвитку центральних та периферійних регіонів у кожній з країн. Україна активно включилася в процес створення єврорегіонів на початку 1993 р. і на даний час бере участь у шести з них: Карпатський, Буг, Нижній Дунай, Верхній Прут, Дніпро та Слобожанщина. Територія України, що входить до складу єврорегіонів, становить 33,9% її загальної площі, де мешкає понад 28 % населення країни. Подальший розвиток їх взаємовідносин набуває особливої актуальності з урахуванням сусідства з ЄС. Для забезпечення економічного розвитку регіонального підприємництва треба мати не тільки чітку і виважену стратегію їх соціально-економічного розвитку, а й дієвий набір інструментів реалізації такої стратегії. Одним із інструментів такої стратегії, на нашу думку, може стати транскордонне співробітництво підприємців сільського туризму. Термін «транскордонне співробітництво» вперше був введений в Мадридській Конвенції загальних принципів транскордонного співробітництва, в якій транскордонне співробітництво визначається як «будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами, що перебувають під юрисдикцією двох або декількох сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [7]. Таким чином, транскордонне співробітництво означає співпрацю суміжних територій сусідніх держав, де визначальною ознакою є наявність кордону між співпрацюючими територіями. В умовах інтеграції транскордонне співробітництво сусідніх держав поглиблюється. В основу транскордонних відносин має бути покладений не галузевий принцип, як в інших видах співробітництва, а територіальний підхід. Прикордонні зв'язки відрізняють яскраво виражений товарно-грошовий характер, тенденції до децентралізації і більш високий ступінь самостійності низових ланок. Насамперед, варто виходити з того, що прикордонні зв'язки – не самоціль. Вони повинні слугувати одним з факторів переходу господарства регіону від замкнутого типу до відкритого. Зауважимо, що головною метою для всіх підприємств, які беруть участь у прикордонній співпраці, є створення єдиного економічного простору для спільної діяльності національних підприємств та підприємств сусідніх держав, організація буферних зон на шляху переміщення виробничих ресурсів на внутрішні та зовнішні ринки, розвиток регіональних ринків продукції, забезпечення економічної стабілізації та економічне зростання регіонів. Також метою транскордонного співробітництва є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, туристичних, культурних зв'язків і добросусідських відносин між органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами або органами влади сусідніх держав. Європейці дійшли висновку, що багато проблем можна успішно вирішувати на регіональному рівні шляхом міжтериторіального співробітництва прикордонних регіонів двох і більше країн. Так виникло нове поняття у міжнародному співробітництві – «єврорегіон» як нова модель територіально-економічного утворення, в якій головна увага в міжнародному співробітництві переноситься на регіональний рівень. Наукова парадигма регіональної економіки визначає єврорегіон як вищу організаційну

форму транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають загальні границі. Його утворення спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення ними узгоджених дій у різних сферах життєдіяльності відповідно до національного законодавства і норм міжнародного права для вирішення загальних проблем в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону. Утворення єврорегіонів відбувається шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво між органами місцевої влади транскордонних територій. Вони є правовим підґрунтям для формування об'єднань адміністративно-територіальних одиниць муніципального і регіонального рівнів, зацікавлених у спільній реалізації різнопланових проектів у межах певної сукупності транскордонних регіонів. Розвиток співробітництва на рівні єврорегіонів координує Асамблея Європейських регіонів. Мета діяльності Асамблеї полягає у нівелюванні рівня у сфері економіки, політики, культури тощо, тобто підтягуванні відстаючих регіонів на потрібний рівень. У 1998 р. після зустрічі Президентів України, Молдови та Румунії було вирішено створити Єврорегіон Нижній Дунай у складі Одеської області України, уїздів Кагул та Кантемир Республіки Молдова і трьох повітів Румунії – Галац, Тульча, Бреїла. Нормативно-правовою базою для створення цього єврорегіону стала Європейська рамкова конвенція стосовно транскордонного співробітництва, Договір про добросусідство і співробітництво між Україною і Румунією, Угода між урядами України та Республіки Молдова про співробітництво прикордонних адміністративно-територіальних одиниць, а також Протокол про тристороннє співробітництво між Україною, Молдовою і Румунією. До цього часу Одеська область вже мала великий досвід транскордонної співпраці: вона є членом п'яти авторитетних європейських організацій – Асамблеї Європейських регіонів, Робочої Співдружності Придунайських країн (РСПК), Асоціації прикордонних регіонів Європи, Конференції Приморських регіонів Європи і Асамблеї виноробних регіонів Європи. В даний час існують три об'єктивні причини для успішної роботи придунайського єврорегіону: перша причина – Румунія є членом ЄС; друга – Молдова прагне до моря, що можливо здійснити через єврорегіон; третя – на більшій території Бесарабії (південь Одеської області) фактично немає виробництва, що дає можливість для його організації саме тут за умов розвитку сільського туризму. Програма дій в єврорегіоні Нижній Дунай включає розвиток економічного співробітництва в сфері туризму та рекреації, лібералізацію прикордонних і митних стосунків, відбудову нових пропускних пунктів, економічних зон вільної торгівлі тощо. Асамблея Європейських регіонів прийняла рішення фінансувати українську програму щодо збереження унікального природного комплексу – дельти річки Дунаю. Єврорегіон Нижній Дунай є зоною інтересу також через те, що він розташований на перехресті чотирьох транспортних коридорів: №7 та №9 за Критськими угодами ЄС, а також інтермодальних коридорів – Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС) та Євразійського транспортно-комунікаційного коридору. На цей фактор варто звернути особливу увагу при плануванні інфраструктури цього регіону. Функціонування єврорегіону Нижній Дунай показало, що спільними зусиллями можна вирішити такі питання, які кожній із сторін окремо були б не під силу, в першу чергу у зв'язку з

великими фінансовими витратами. В 2008 р. у регіоні був започаткований новий проект Європейського Союзу «Укріплення інтеграції прикордонних регіонів у сфері розвитку сільського туризму», як один із дійсних інструментів регіональної політики сталого розвитку і який реалізується в рамках програми Добросусідства Румунія-Україна. Реалізація проекту дозволило направити зусилля на вирішення таких проблем: - залучення малого бізнесу та підприємців до розвитку сільського туризму, який має важливе значення для відродження традиційного господарського укладу та оздоровлення економіки аграрних районів в регіоні; - розповсюдження в регіоні практиці агрорекреаційного сервісу та екологічної культури населення; - розвиток та схоронність етнокультурної самобутності населення південних районів регіону, яка може стати ексклюзивною конкурентною перевагою на міжнародному туристичному ринку та дозволить області увійти до основних регіональних ринків сільського та етнографічного туризму в Європейській Спільноті [8]. Розробку проекту «Укріплення інтеграції прикордонних регіонів у сфері розвитку сільського туризму» здійснювала Одеська обласна сільськогосподарська дорадча служба «Центр розвитку та правової підтримки села», партнерами проекту є обласна організація «Агентство регіонального розвитку», «Національна асоціація розвитку гірських районів «РОМОНТАНА» (Румунія). Метою реалізації проекту визначено формування на території Одеської області туристичного кластеру, який орієнтований на розвиток сільського туризму, інтегрованого в українські та європейські туристичні мережі. В ході проекту були проведені дослідження сучасного стану та аналіз перспектив розвитку сільського туризму в Одеській області; визначений перелік рекреаційних територій для залучення підприємців аграрного сектору до розбудови сільського туризму; започатковано роботу з формування інформаційно-ресурсної бази розвитку сільського туризму; відкрито 4 регіональних представництва в містах Ізмаїл, Комінтерново, Балта, Білгород-Дністровський; розроблений веб-сайт проекту підприємців, до реалізації проекту розроблено 5 новітніх туристичних маршрутів та структурована туристична інформація, яка необхідна для співпраці з туроператорами та турагентами Одеського регіону та прикордонних регіонів Румунії та Молдови. З метою координації дій та подальшого розвитку підприємницької діяльності за цільовими установками бізнесу та органів державної влади, які діють за дорученням уряду в сфері регіонального розвитку, можна запропонувати модель механізму розвитку сільського туризму в туристично-рекреаційному комплексі [9]. Цільова модель механізму розвитку сільського туризму відображає його як суспільно-економічне явище та засоби реалізації принципів транскордонного співробітництва в євро регіонах України (рис.1).

«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації: регіональний вектор» Ізмаїл - 2012

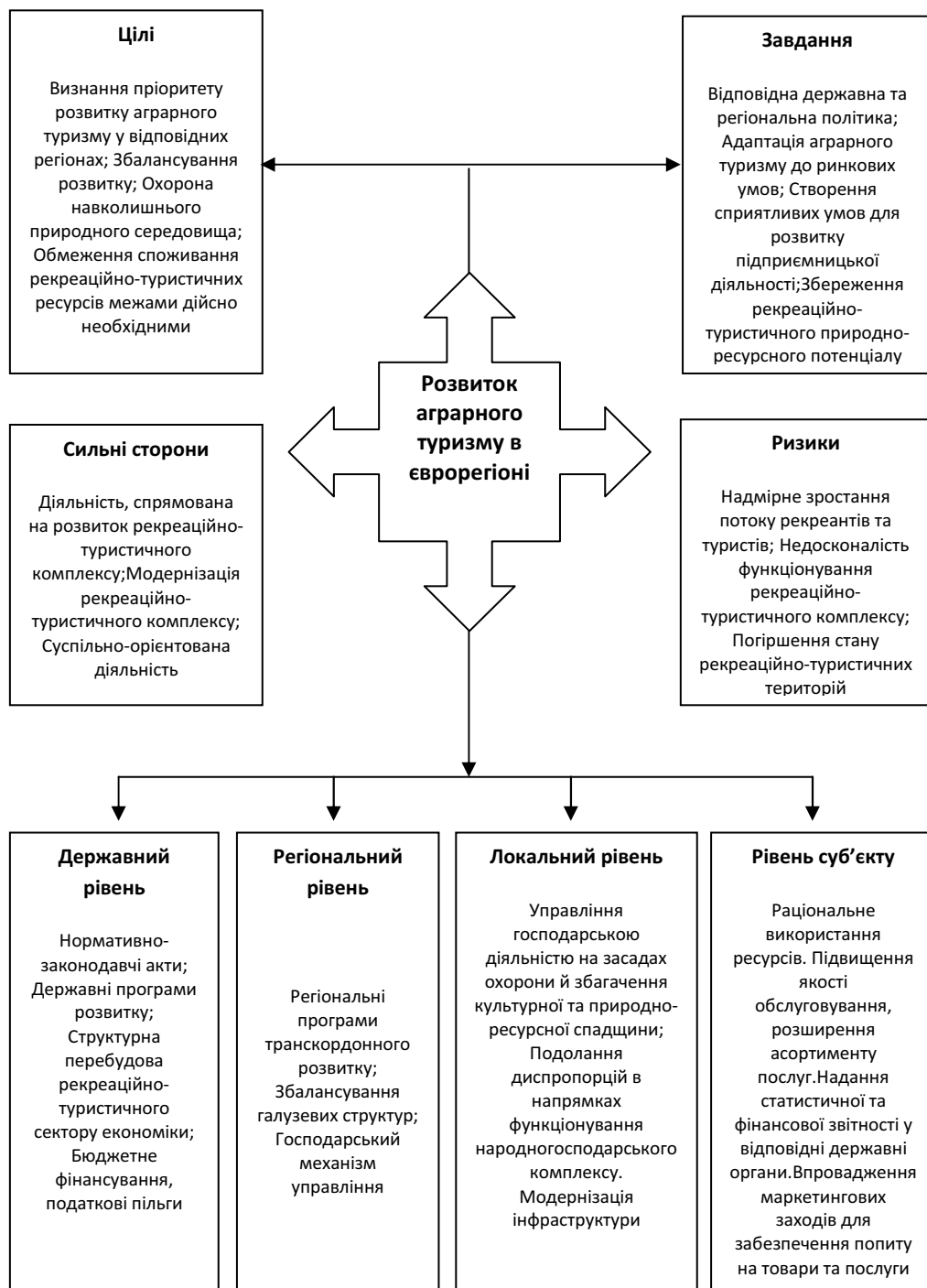

Рис. 1. Цільова модель механізму розвитку аграрного туризму в євро регіонах України

На нашу думку запропонована модель механізму дає можливість зосередити цільові установки розвитку сільського туризму на чотирьох рівнях управління: державний, регіональний, локальний, підприємницький. Стратегія розвитку сільського туризму в Європі показує, що у багатьох сільських регіонах Європи сільське господарство більше не є найважливішою формою використання землі і діяльністю сільської громади. Так, частка громади, що працює у сільськогосподарському секторі, складає від 30% їхньої загальної кількості в Греції, до 2-7% - у Нідерландах і Великобританії. Щоб при цьому не

обезлюднювались сільські території, органи влади і самоврядування за активної участі сільських громад і громадських організацій, вживають спеціальних заходів до того, щоб якомога більше видів несільськогосподарської діяльності розвивалось саме у сільській місцевості. [10]. В Одеській області вже існує досвід з транскордонного розвитку сільського туризму у Татарбунарському, Ізмаїльському, Болградському районах. Асоціація фермерів «Придунав'я» запрошує до унікальних куточків природи субрегіону, відвідати біосферний заповідник, систему озер, познайомитися з неповторною культурою і звичаями багатьох націй, які тут проживають. Всього станом на 01.01.12р. в регіоні діє більш 100 агроосель, 40 підприємницьких структур сільського туризму. Як свідчать дані в порівнянні з 2006р. має місце збільшення підприємців, які розвивають діяльність з прийому та обслуговування туристів в приватних господарствах.

Звернемо увагу і на досвід інших регіонів України щодо партнерства влади та малого бізнесу. Проект Асоціації «Центр європейської співпраці» (Республіка Польща) розпочався у 2011 р. у рамках програми Міністерства закордонних справ Республіки Польща «Допомога для розвитку 2011» - Україна. Цей проект став продовженням та розширенням проектів, які реалізувалися у попередні роки, зокрема таких як: «Знаємо, куди йдемо. Співпраця органів самоврядування у сфері розвитку Карпатської системи туристичної інформації (КСТІ)» (МСЗ РП). Головною метою проекту є: модернізація українського села та пристосування його до європейських стандартів у сфері позааграрної господарської діяльності (агротуризм). У довгостроковій перспективі ця мета слугуватиме покращенню якості життя сільських жителів. Завдяки інтенсифікації позааграрної господарської діяльності стане можливим пришвидшення економічного розвитку сільських територій, які сьогодні змушені долати значні проблеми економічного та соціального характеру. Проект впроваджується у співпраці із Регіональним фондом підтримки підприємництва по Івано-Франківській області та Регіональним туристично-інформаційним центром за підтримки головного управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій обласної державної адміністрації. Під час реалізації проекту вже були одержані такі результати: 1. Навчання підприємців-початківців у сфері агротуризму та представників установ бізнес-середовища – завдяки чому учасники здобули компетентність та вміння планувати і вести власну агротуристичну діяльність, а представники установ бізнес-середовища здобули досвід та вміння самостійно підтримувати підприємців, котрі займаються агротуризмом; 2. Навчання підприємців, котрі вже працюють у сфері агротуризму, а також представників центрів туристичної інформації – завдяки чому учасники здобули компетентність та вміння використовувати інструменти інформатики для підвищення дохідності власної агротуристичної діяльності, а представники центрів туристичної інформації – досвід співпраці та підтримки підприємців, котрі займаються агротуризмом, у цій сфері; 3. Передача українським тренерам досвіду та вміння самостійно проводити подібні заняття у майбутньому із використанням європейських зразків розвитку агротуризму; 4. Підготовка навчальних матеріалів, які становитимуть основу публікації під робочою назвою «10 кроків до започаткування власного агротуристичного бізнесу»; 5. Налагодження контактів із польськими агротуристичними господарствами, галузевими

асоціаціями, центрами сільськогосподарського консультування та іншими установами бізнес-середовища, а також з установами, які управляють системами туристичної інформації - завдяки чому стане можливою спільна реалізація проектів, що продовжуватимуть цей проект, а також інформаційна підтримка з боку польських спеціалістів; 6. Розвиток Інтернет-порталу Карпатської системи туристичної інформації (КСТІ) – моделі електронного інструменту, що підтримує розвиток агротуризму – завдяки якому користувачі мережі Інтернет отримали доступ до пропозицій українських садиб сільського туризму; 7. Видання підручника на тему планування та ведення власного агротуристичного господарства (українською мовою) – що дозволить ширшому колу адресатів користуватися досвідом, набутим під час реалізації проекту [11].

Треба відзначити, що з урахуванням реалізації напрямку регіональних програм щодо підготовки підприємців сільського туризму зазначених вище проектів транскордонного співробітництва, очікується зростання приватних підприємців – власників агроосель у три рази до кінця 2012р. Дослідження структури виробництва рекреаційно-туристичних послуг підприємців агротуристичного бізнесу регіонів показали, що лєвова доля послуг належить охоті та рибальству, екологічним екскурсіям, але має бути задіяним винний та кінний туризм, екскурсії до природно-ландшафтних парків. Додаткову складність для розвитку ринку послуг сільського туризму в Україні створює його надзвичайна роздробленість та нестандартизованість. Фактично, кожен господар виставляє на ринок пропозицію, що має дуже багато індивідуальних особливостей і порівняно мало спільних рис. З певної точки зору, це створює позитивну специфіку українського сільського туризму, забезпечуючи його неповторну різноманітність. Але як туристам, так і туроператорам важко орієнтуватись у цьому різноманітті, тож нерідко саме через це вони віддають перевагу стандартним готельним пропозиціям. З метою розвитку різних форм поселення у сільських садибах, підвищення якості комплексного обслуговування туристів, наданих послуг розміщення та організації сільського туризму, в травні 2008 р. Правління Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму прийняло програму добровільної категоризації у сфері сільського туризму «Українська гостинна садиба», яка придатна для застосування добровільної категоризації індивідуальних та колективних засобів розміщення та підвищить рівень якості туристичних послуг.

Таким чином, новітні процеси агрорекреаційного напрямку євроінтеграції в сфері регіонального туризму визначають якісний перехід суспільства від задоволення потреб життєзабезпечення мешканців великих міст до задоволення потреб «вільного часу», об'єктивні суспільні зрушення, викликані глобалізаційними процесами та зафіксовані в зміні попиту туристичного споживання у міжнародному туризмі. В сенсі визначеної проблематики, важливим є удосконалення механізму розвитку аграрного туризму на засадах транскордонного співробітництва суб'єктів туристичного ринку і сільської території, який будується в євро регіоні Нижній Дунай та інших євро регіонах України на таких принципах: 1) цільовому, сутність якого полягає в забезпеченні потреб населення туристичними послугами, внаслідок чого формуються розподільчо-споживчі зв'язки між виробниками-підприємцями туристичного продукту та його споживачами. При цьому і

споживання, і виробництво необмежені, тобто будь-який суб'єкт ринку регіону може розробити та запропонувати на ринок будь-який продукт, а споживач має право в будь-якій точці світового ринку зробити альтернативний вибір для задоволення мандрівки чи відпустки; 2) ресурсному, який забезпечується споживанням туристами природних благ (умов та ресурсів) та культурно-історичних ресурсів певної території і проявляється в формуванні рекреаційних зв'язків. Параметри цих зв'язків залежать від унікальності туристичної пропозиції, розробленої на основі унікальності регіональних ресурсів. В основу виділення рекреаційних територій для розвитку сільського аграрного туризму має бути закладена їх типологія, спеціалізація діяльності підприємств галузі і їх концентрація. Саме територіальна концентрація та спеціалізація лежать в основі формування механізму розвитку аграрного туризму на засадах транскордонного співробітництва та євроінтеграції.

Література

1. Кухарська Н.О. Організація та розвиток транскордонного співробітництва в євро регіоні Нижній Дунай / Н.О. Кухарська // Регіональна економіка. – 2008. – №1. – С.13-22.
2. Макогон Ю.В. Формы и направления межрегионального трансграничного сотрудничества: монография, изд. 2-е, исп. и дополн. / Ю.В. Макогон, В.И. Ляшенко. – Донецк: ООО «Юго-Восток ЛТД», 2003. – 512с.
3. Мікула Н.А. Міжрегіональне та транскордонне співробітництво: монографія / Н.А.Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395с.
4. Інституціональні засади та інструментарій збалансованого природокористування: монографія / [С.К.Харічков, Н.М.Андрєєва, О.А.Воробьова, І.М.Дишловий, С.Г.Нездоймінов та ін.]; під ред. д.е.н. проф. С.К.Харічкова. - Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010. – 484с.
5. Проблемы экономики переходного общества: сб. науч. тр. ученых России и Украины / [Абалкин Л.И., Базилевич В.Д., Белоцерковец В.В. и др.]; В.М.Геец (отв. ред.), Д.С. Львов (отв. ред.). – Запорожье: ГУ «ЗИГМУ», 2004. – 386с.
6. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика: / [В.М.Андерсон, Н.М.Андрєєва, О.М.Алимов та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В.Хлобистова. – ДУ «ІЕ ПСР НАН України», ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, НД ІСРП.- Сімферополь: ІТ «АРИАЛ».- 2011. – 589с.
7. Школа І.М. Євро регіон як модель прискореного розвитку прикордонних територій у рамках транскордонного співробітництва: досвід Росії/ І.М.Школа, О.В.Бабінська // Регіональна економіка. – 2003. - №2. – С.167-179.
8. Нездоймінов С.Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія / Нездоймінов С.Г. – Одеса: Астропринт, 2009. – 304с.
9. Нездоймінов С.Г. Підприємницький вектор розвитку регіонального туризму: монографія / С.Г. Нездоймінов. – Одеса: Пальміра, 2011. – 344с.

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

«Проблеми та перспективи інноваційного соціально-економічного розвитку
в умовах глобалізації: регіональний вектор» Ізмаїл - 2012

10. Нездоймінов С.Г. Сучасна організація аграрного туризму в Україні як перспективний напрямок розвитку сільських територій / С.Г.Нездоймінов, Н.М.Андрєєва, І.М.Дишловий // Економіст.- 2011. - №7. – С.25-28.
11. Проект «Почни свій бізнес на селі. Позааграрна підприємницька діяльність задля добробуту українських селян (агротуризм)».- [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rtic.if.ua